

Postmoderné nomádstvo – úvod do problematiky

Viera Jakubovská

Abstrakt

Renesancia nomádskeho životného štýlu prebieha v postmodernej dobe, ktorú nazývame „tekutou“ (Bauman), „hyperkonzumnou“ (Lipovetský), alebo „večnej mladosti“ (Keller). Je výsledkom aktuálneho spoločensko-historického, ekonomického a sociálneho vývoja. Jej prejavy nachádzame v rôznych oblastiach a sférach nášho života. Problém, ktorý chceme na pôde časopisu *Culturologica Slovaca* predstaviť v podobe úvodu do problematiky sa bude riešiť v rámci projektu Vega (1/0122/23 *Nomádstvo ako transcenzus každodennosti*). Nomádstvo ako symptóm dnešnej doby považujeme za doposiaľ nedostatočne systematicky reflektovaný. V článku vyčleňujeme rôzne uhly pohľadu na daný problém (ontologický, gnozeologický, antropologický, etický, kulturologický a terapeutický). Nakoľko je tento fenomén interdisciplinárny, považujeme za nevyhnutné použiť pri jeho skúmaní demarkačnú metódu. Autorkiným cieľom je v závere článku vydeliť osem oblastí, ktoré je vhodné skúmať v rámci postmoderného nomádstva.

Kľúčové slová

Postmoderné nomádstvo, životný štýl, kríza spoločnosti, tekutá doba.

1 Úvod

Ku skúmaniu a znovuoživeniu problému nomádstva nás vedie stav a vývoj našej postmodernej spoločnosti ako aj paradoxy dnešnej doby, ktoré vytvárajú pôdu pre znovuoživenie nomádskeho životného štýlu. Moderný človek bol dlhodobo uzatvorený na svojom teritóriu trvalého bydliska, v seba samom, v rodine a v zamestnaní. Bolo na neho vyvíjané (možno až neprimerané) úsilie vedúce k stabilizácii mravov, potláčaniu vášní a individuality v záujme kolektívu, moralizovalo sa o jeho správaní a pod. Súčasná postmoderná doba je dobou skepticizmu voči veľkým politickým systémom a teóriám ako aj rigidným predstavám o spoločnosti, o dejinnom vývoji, nefunkčným morálnym a etickým kódexom a všetkým, ktorí si nárokuje hovoriť za ostatných. Dlhodobo sa vystavuje na obdiv bohatstvo a zároveň sa verejne ukazuje a hovorí o biede. Aktuálne žijeme v dobe svetovej globalizácie a rýchleho vedecko-technického rozvoja. Pod vplyvom ekonomických systémov a politických strán sa robí všetko preto, aby naša spoločnosť bola civilizovaná a dokonalá, aby sa v nej presadzovali princípy tolerance a solidarity. Napriek týmto snahám sa dnešný človek postupne stáva amorfný, nerozhodný, uniformizujú sa jeho predstavy a prežívania. Dlhو sme verili tomu, že sa o nás stará

niekto iný, že sa nemusíme kolektívne starať, rozhodovať. Všetko toto sa deje v období neprestajne sa meniacej každodennej reality a globálneho sveta, v dobe nových výziev a ohrození výtvarnými vedecko-technického rozvoja, za prítomnosti hodnotovej relativity, neistoty ďalšieho progresívneho vývoja, hrozieb súvisiacich s dôsledkami nášho hyperkonzumného spôsobu života a globálnymi problémami.

Veľké modernistické teórie založené na substancialistickom myslení a vytvorené v snahe nájsť mechanickú kauzalitu medzi súčasnými javmi strácajú dnes svoj význam a opodstatnenie, pretože kauzálne myslenie nám nedáva uspokojivé odpovede na vznikajúce problémy. Nedokážeme dostatočne a uspokojivo pochopiť súčasnú „tekutú“ spoločnosť¹ ani spoločenské javy, ktoré v nej prebiehajú. Do popredia skúmania spoločenských vied sa v období postmoderny, resp. neskorkej modernity² dostávajú stále častejšie problémy neistoty, neurčitosti, rizikovosti, bezpríčinnosti, bezzákonitosti alebo indeterminovanosti, ktoré boli doteraz marginálne. Stávajú sa základnými charakteristikami aktuálnej spoločenskej situácie. Dnešná spoločnosť hromadí riziká rôzneho druhu a preto ju A. Giddens nazýva kultúrou rizika³ alebo U. Beck rizikovou spoločnosťou.⁴

Viacerí autori sa preto stále viac odvolávajú aj na inštinktívne zdroje našej podstaty. Konkrétne Z. Bauman píše o homeopatizácii animality a o potrebe návratu k inštinktom.⁵ Podobne aj M. Maffesoli⁶ vyjadruje presvedčenie, že v súčasnosti je potrebná radikálna zmena epistémy, ktorá nemá byť založená iba na racionálnom indivíduu, ale aj na subjektivite masy, pre ktorú je príznačné tzv. „nové divožstvo“ prejavujúce sa v súčasnom hedonizme, hyperkonzume, v preferovaní žiadostivosti a vášni a pod. S prejavmi masového „divožstva“ (podľa slov Maffesoliho – s orgazmom a kmeňovou exaltáciou) sa stretávame na športových štadiónoch, v koncertných halách, ale aj pri politických, či iných spoločenských udalostiach a akciách. „Divožstvo“ (ktoré nám je dané od prírody – konštatuje Maffesoli) sme integrovali do reklamy, humoru, techno, blackmetalovej či gotickej hudby. Vraciame sa k archaizmom, náboženskému synkretizmu, horoskopom, vešteniu a východným náboženstvám. Dnešná spoločnosť je útočiskom iracionalistickej dionýzvskej kultúry, ktorá je charakteristická extatickými a orgiastickými rituálmi a praktikami v oblasti zábavy, voľnočasových aktivít, životného štýlu, módy, zdobenia tela, nových kultov, každodenných rituálov, ekológie, hudby, športu, na informačných a komunikačných sieťach. To, čo uvádza všetky tieto javy do pohybu, má korene v hlbokých vrstvách kolektívnej pamäti, v archetypoch a kolektívnom nevedomí.⁷ Archetypy ovplyvňujú naše kolektívne nevedomie a pôsobia na formy, v ktorých sa prejavuje postmoderná imaginácia. Ich zdroje sa nachádzajú v iracionálnych formách vedomia, nie v istote, ktorá je vlastná racionálnym konceptom. Pomocou nich dokážeme vyjadrovať pluralitu a autenticitu nášho vnímania sveta.⁸

¹ BAUMAN, Z.: *Tekutá modernost*. Praha: Mladá fronta, 2002. 343 s. ISBN 80-204-0966-1.

² GIDDENS, A.: *Důsledky modernity*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1998.

³ GIDDENS, A.: *Důsledky modernity*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1998.

⁴ BECK, U.: *Riziková společnost: Na cestě k jiné moderně*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2004.

⁵ BAUMAN, Z.: *Tekutá modernost*. Praha: Mladá fronta, 2002.

⁶ MAFFESOLI, M.: *O nomádství: Iniciační toulky*. Praha: Prostor, 2002.

⁷ JUNG, C.G.: *Analytická psychologie: Její teorie a praxe*. Praha: Academia, 1993.; JUNG, C.G.: *Archetypy a kolektivní nevedomie: I. část*. Košice: Knižná dielňa Timotej, 1998.

⁸ JUNG, C.G.: *Člověk a duše*. Praha: Academia, 1995.

Dávne archetypálne, mytologické a fantastické figúry (čarodejníci, víly, bájni hrdinovia) sú vďaka novým technológiám (napr. v počítačových hrách) sprítomňované a zviditeľňované. Gurovia, hudobné, športové či mediálne hviezdy predstavujú emblematické figúry, okolo ktorých prebieha agregácia ľudí a podnecovanie emócií k najrôznejším formám kolektívnej akcie. Na pochopenie postmoderného nomádstva je potrebné vypracovať novú hermeneutiku, pomocou ktorej budeme schopní v kolektívnych prejavoch každodenného života rozpoznať ich symbolickú funkciu. Tento názor prezentoval začiatkom 21. storočia aj Maffesoli, ktorý fenomén postmoderného nomádstva skúmal vo viacerých svojich dielach. Navrhol vlastnú konceptualizáciu postmodernity a jej atribútov, sústredil sa nielen na ekonomické, ale aj na sociálne a kultúrne fenomény, ktoré svedčia o implementácii viacerých tradičných prvkov nomádstva do našej postmodernej doby – do postmoderného nomádstva.⁹

V postmoderne sa reaktualizujú kategórie modernej sociológie (národný štát, inštitúcia, ideológia a i.) v jazyku postmodernej sociológie (kmeň, tribalizmus, nomádstvo, emocionálna komunita, kolektívne vzrušenie a i.) a dôraz sa kladie na problémy každodennosti. Každodenný život sa stáva miestom, na ktorom sa formuje rezistencia voči moderným inštitúciám, v podobe ľudových praktík dvojitej hry, cynizmu, chytráctva, prestierania, teatrálného predvádzania a pod.¹⁰ Postmoderná doba nás vedie k tomu, aby sme v blúdení, či nomádstve hľadali nové sociálne hodnoty. Každodennosť prestávame chápať ako oddelený priestor, v rámci ktorého prežívame súkromné záležitosti. Chápeme ju ako dôležitú sféru, v ktorej sa v súčasnosti stráca hranica medzi verejným a súkromným, ako sféru, v ktorej sa vytvára nový sociálny poriadok.¹¹

2 Oživenie a redefinícia nomádstva

Nomádsky spôsob života založený na pohybe, cestovaní, migrovaní a pod. sa stáva na konci 20. storočia celospoločenským, dokonca globálnym fenoménom. Pozorujeme ho v rozličných prejavoch, kontextoch a formách nášho každodenného života. Hovoríme o mobilite za prácou, zážitkom, uspokojením potrieb, o sezónnej migrácii ako je turizmus a cestovanie ako aj o sociálnej mobilite či masovom presune obyvateľstva, ktoré je zapríčinené ekonomickou nerovnováhou. Putovanie malo v dejinách podobne ako aj v súčasnosti veľký význam (ekonomický, sociálny, náboženský a i.). Dochádzalo ku stmefovaniu a súdržnosti ľudí, bolo aj dobrodružstvom a možnosťou zoznámiť sa s inou kultúrou, náboženstvami, tradíciami, zvykmi. Človek sa stal cestovateľom, pútnikom, hľadajúcim, „očisťujúcim sa“ (terapia), zasväcovaným prostredníctvom „existenčných skúšok“ (tradícia), uctievajúcim si hosťa v rámci pravidiel pohostinstva a i. V súčasnosti viac ako v minulosti chápeme nomádstvo a nomádsky spôsob života ako „vychádzanie zo seba samého“, „otváranie sa inému“ a tiež ako prejavy vlastnej existencie (túžba po transcendentne – prekračovaní hraníc každodenného života), túžbu po neustálej cirkulácii a rozvíjaní vitálnej potencie človeka.

V postmodernom kontexte primárne nejde o tradičné chápanie nomádstva ako kočovania, pohybu za územím, zdrojmi, ktoré majú uspokojiť naše základné potreby (aj keď existujú príklady migrácie za prácou a lepším životom), ale častokrát ide o hravé blúdenie a potešenie zo

⁹ ALIEVA, D.: Namiesto predslovu. In. Maffesoli, M. *Rytmus života. Variácie o postmodernom imaginárne*. Bratislava: Sofa, 2006. s. 8.

¹⁰ ALIEVA, D.: Namiesto predslovu. In. Maffesoli, M. *Rytmus života. Variácie o postmodernom imaginárne*. Vydavateľstvo: Sofa, 2006. s. 9.

¹¹ *Ibid.*, s. 9.

života, ktoré vyvoláva cirkuláciu tovarov a afektov. Práve takýto pohyb a takéto „blúdenie“ paradoxne produkujú postmoderné inštitúcie a vďaka nemu aj naša postmoderná spoločnosť pretrváva. Maffesoli píše o týchto prejavoch súčasnej postmodernej spoločnosti ako o paradexe par excellence, ktorý spôsobuje, že to, „čo je v určitom momente anomické, sa prostredníctvom akéhosi antropologického pravidla stane neskôr niečím kanonickým“¹², pretože vyhladávanie slasti je koniec koncov základom pre akýkoľvek sociálny celok. „Individuálna asociálna slasť svojou cirkuláciou pripomína, že tento svet je navzdory svojim nedokonalostiam a chybám miestom, na ktorom nám je dané žiť a ako taký si ho musíme vážiť.“¹³ Slasť podobne ako svet je dočasná, z toho prameni snaha postmoderného človeka vyťažiť z nej čo najviac. „Správanie ľudí je ovládané estetikou neustáleho pohybu a prchavých dojmov. Spotreba v súčasnosti neplní úlohu núdzovej útechy, ale rolu mentálneho dopingu a hladu po dobrodružstve, zdrojom sa stáva „sebaoživenie“. Prebieha prechod od ostentatívnej spotreby ku „spotrebe zážitku“. Túžba lepšie žiť, nič si neodopierať, tešiť sa z radostí života sa začala preferovať ako legitímny postoj a cieľ života. Presadzuje sa model individuálnej spotreby a „marketing zmyslov a zážitkov“. Kým tradičný marketing kladol dôraz na racionálne argumenty a na funkčné uplatnenie výrobku, dnes firemné značky kladú dôraz na zmyslové a citové pôsobenie; kultúrne povedomie; nostalgiu (retromarketing); na hravosť; ekológiu; ochranu zvierat. Obchody sa snažia zaujať našu pozornosť zvukmi, vôňami; vylepšuje sa vzhľad, tvar a chuť výrobkov; vzniká prepojenie vecí so zážitkom a zdôrazňuje sa prvoradosť zážitku, ktorý získavame vlastnením vecí alebo služby. Predmetom marketingovej aktivity sa stala oblasť vnímania a citov“.¹⁴

Slasť netreba nutne chápať len ako prejav bytostného egoizmu, pretože v mnohých civilizáciách (vrátane euroatlantickej) je úzke prepojenie medzi starostlivosťou o seba, užívaním si slasti a verejným blahom. Logika slasti je spojená s „vystupovaním zo seba samého“ – môže ísť o mystickú rozkoš, vedúcu ku splynutiu s božstvom alebo triviálnejšie o „roztrieštenie sa“ vo vzťahu s druhým. Aj v týchto prípadoch ide o pohyb a zmenu a teda o variácie súčasného nomádstva. Žijeme v čase „masového exodu“, ktorý sa stavia proti identickým istotám alebo inštitucionálnej zabezpečenosti a púšťa sa na dobrodružné cesty nového iniciačného hľadania, ktorého obrysy doposiaľ nie sú presne ohraničené.“¹⁵

V súčasnosti sa rehabilituje aj pojem tribalizmus. Objavuje sa ako postmoderný tribalizmus, resp. neotribalizmus¹⁶ v zmysle príslušnosti ku kmeňu (k nejakému spoločenstvu) a následne sa prepája s pojmom socialita. Kmeň bol vždy bytostným nositeľom extatických a orgiazmických prejavov, rituálov a praktík, ktoré evokovali a dnes opätovne evokujú archaický dionýzovský kult. „Postmoderný kmeň (...) je malou skupinou, v ktorej vládne solidarita, vzájomná pomoc, zdieľaný cit, rovnaké emocionálne ladenie, poskytuje domov pre človeka (...)“.¹⁷ Takýchto kmeňov (skupín, subkultúr) je v dnešnej spoločnosti veľa. Vznikajú na základe náboženskej, sexuálnej, umeleckej a inej orientácie a tiež na základe „vybraného príbuzenstva“ (termín

¹² MAFFESOLI, M.: *O nomádství: Iniciační toulky*. Praha: Prostor, 2002. s. 159.

¹³ *Ibid.*, s. 160.

¹⁴ JAKUBOVSKÁ, V.: Súčasný človek ako zberateľ zážitkov. In: *Reflexia tela a telesnosti v kontexte súčasného umenia a digitálnych médií*. Boskovice: František Šalé - Albert, 2018. s. 56.

¹⁵ MAFFESOLI, M.: *O nomádství: Iniciační toulky*. Praha: Prostor, 2002. s. 161.

¹⁶ MAFFESOLI, M. *Rytmus života. Variácie o postmodernom imaginárne*. Bratislava: Sofa, 2006, s. 154-174.

¹⁷ ALIEVA, D.: Namiesto predslvu. In. Maffesoli, M. *Rytmus života. Variácie o postmodernom imaginárne*. Bratislava: Sofa, 2006. s. 10.

pochádza od Maffesoliho). Tieto skupiny nachádzajú zakotvenie vo formálnych inštitúciách a tiež neformálnych zoskupeniach. Pojem neotribalizmu reflektuje procesy, ktoré prebiehajú v postmodernej spoločnosti v súvislosti s nástupom nových komunít vznikajúcich v dnešnej masovej spoločnosti. Do popredia sa dostávajú zoskupenia pospájané spoločnými citmi a emóciami, prežívajúce extatické opojenia, v ktorých sa individuum postupne stráca. Do praxe sa implementuje Maffesoliho holistická koncepcia komunít, ktorá sa primárne opiera o pospolitosť vytvorenú na emocionálnych väzbách a na „spolu-bytí“. Stáva sa základom postmodernej sociality. „*Pokiaľ sa spoločnosť (a teda aj sociálne) charakterizuje ako stabilný útvar, ktorý spočíva v dobrom usporiadaní menej pevných inštitúcií, ktoré sa samy zakladajú na spoločenskej zmluve racionálnych a sebastačných individuí, socialita sa zobrazuje ako útvar krehký, s náznakovo načrtnutými okrajmi, útvar kmeňového typu, ktorý vytvára nový spôsob, ako premýšľať o vzťahu k sociálnemu a prírodnému svetu.*“¹⁸

Stále častejšie hovoríme o komunitárnom nomádstve, v rámci ktorého po novom skúmame komunitu/y. Nedôvera v komunitný život, ktorá sa vkradla do nášho hlavne privátneho života v súvislosti s rýchlym rozvojom našej spotrebnej spoločnosti je sprevádzaná novými formami komunitného života, čo vidíme, na jednej strane ako paradox a na druhej strane ako logický dôsledok dlhodobého individualizmu, narcizmu a hedonizmu prevládajúceho v našej spoločnosti. Komunitu považujeme za jednu z foriem spoločenskosti a pospolitosti, ktorá ne stráca svoj význam ani v súčasnosti. V súčasných spoločenských, historických, sociálnych a ekonomických kontextoch sa opätovne nastoľujú otázky komunity, jej možností, funkcií a tiež otázky hľadania nových prístupov a foriem komunitného života, ktorých staronovým základom je spolupatričnosť, zakorenenosť a sebarealizácia individuí.¹⁹ Postmoderné chápanie komunity nachádzame napríklad v komunikatívnom modeli komunity J. Habermasa, ktorého teória je dynamická, kreatívna, inovatívna, konštruktívna, projektívna a v súčasnosti aktuálna.²⁰ Komunita sa v nej chápe ako otvorený fenomén, ktorý je zameraný nielen na svoje udržanie, ale aj na svoju tvorbu a reprodukciu a je dobrovoľne konštruovaná v procese sociálnej komunikácie. Autor o komunite nepojednáva výlučne z hľadiska jednoty a zjednocovania individuí a o individualite neuvažuje primárne ako o prvku, ktorý spôsobuje diverzifikáciu komunity. Vnútorne väzby v rámci komunity nemusia znamenať iba homogenitu všetkých členov a ich vzťahov, ale naopak, komunita dokáže poskytovať dostatočný priestor na sebauvoľnenie a sebarozvoj svojich členov, na pluralitu a heterogenitu ich foriem života a zároveň dokáže vytvárať nevyhnutné podmienky na svoju vlastnú kreáciu ako životaschopnej komunity. Komunita nemá byť samoúčelná, jej cieľom má byť dobrý život každého z jej členov. Individuá nie sú cieľom samým pre seba, ale za zmysel ich úsilia sa pokladá to, čo si navzájom odovzdávajú a čo vytvárajú jeden pre druhého.²¹

Tradičný pojem komunity predpokladá spolunažívanie na základe príbuzenských a iných prirodzených a spontánnych zväzkov (osobných vzťahov). V sociálno-politickom zmysle je komunita viac ako len spoločné miesto pobytu, inštitúcia či spoločná organizácia každodenného

¹⁸ Ibid., s. 13.

¹⁹ VIŠŇOVSKÝ, E.: *Človek by mal žiť v záhrade* : (eseje o kultúre, živote a filozofii). Bratislava: Kalligram, 2010.

²⁰ HABERMAS, J.: *Strukturální přeměna veřejnosti* : zkoumání jedné kategorie občanské společnosti. Praha: Filosofia, 2022.

²¹ HABERMAS, J.: *Teorie demokracie dnes*. Praha: Filosofia, 2002.

života a spoločná skúsenosť. Je to spoločná kultúrna identita, symbolika, hodnoty, významy, túžba a presvedčenia, participácia, lojalnosť, solidarita, záväzky. Uvedomujeme si, že túžba človeka po spoločenskom domove nemusí byť zároveň túžbou po zviazanosti, väzbách, po jednote a zjednotení sa s druhými a už vôbec nie je o pasívnom prispôsobení sa či podriaďovaní sa. Otázkou a problémom, ktorý je vhodné riešiť je, ako v rámci komunitného spolunažívania umožniť slobodu, dôstojnosť a autonómiu človeka.²²

V súčasnosti vznikajú nové formy komunitného života, nové formy sociality, v ktorých sa zdôrazňuje komunitný pocit spolupatričnosti. Nové sociality sa vyznačujú rysmi, ktoré sú archaické a zároveň nové, „divoké“ sa v nich spája s „umelým“ (inštitucionalizovaným), nové technológie sú kompatibilné s dávnymi archetypmi.²³ Dynamickú silu týmto procesom dodávajú psychologické mechanizmy kolektívneho správania, napodobňovania a tlaky vychádzajúce z hĺbín kolektívneho nevedomia.

3 Vydelenie demarkačných línií skúmaného problému – namiesto záveru

Význam a postavenie fenoménu nomádstva v postmodernej spoločnosti je v centre pozornosti už niekoľko desiatok rokov. Napriek tomu je, podľa nášho názoru, tento symptóm dnešnej doby zmapovaný len čiastočne (z vybraných uhl'ov pohľadu) a len okrajovo v našom spoločensko-historickom a kultúrnom kontexte. V aktuálnom stave riešenia projektu Vega (1/0122/23 *Nomádstvo ako transcenzus každodennosti*) – v úvode do riešenej problematiky – nachádzame niekoľko oblastí, v ktorých je vhodné súčasné nomádstvo skúmať a pomocou ktorých sa budeme snažiť vytvoriť viac-menej ucelený obraz o tomto symptóme našej doby. Oblasti, ktoré plánujeme v rámci riešenia projektu podrobnejšie preskúmať sú nasledovné:

1/ Nomádstvo a zmysle „blúdenia“ je fundamentálnym základom každého jedinca a tiež sociálneho celku. Ide o iniciačný prístup, ktorý nie je výlučne osobným prístupom ale prejavom „kolektívneho nevedomia“. Sám termín existencia evokuje pohyb. Existovať znamená vychádzať zo seba samého, otvárať sa inému a to aj transgresívnym spôsobom. V súčasnom nomádstve ide o návrat niečoho, čo je zakorenené v našej podstate (v podstate človeka a tiež spoločnosti) a čo vystupuje ako antropologická konštanta, ktorá sa na nejaký čas „skrývala“ a dnes sa „vynára“ a stáva sa viditeľnou a pre ďalší vývoj dôležitou, pretože ovplyvňuje náš život a všetky jeho aspekty.

2/ Súčasnú nomádstvo poukazuje na pluralitu osoby, vyjadruje revoltu proti ustálenému poriadku, voči stálosti, uzavretosti, stereotypu, zaužívaným prejavom a činnostiam a pomáha nám pochopiť latentné rebelantstvo, ktoré máme v sebe, a ktoré vidíme aj v našom okolí. Na druhej strane „túžime“ po inom, nadväzujeme kontakty, budujeme sociality. Postmoderný tribalizmus poukazuje na rozpad homogénnej spoločnosti a púť blúdenia upozorňuje na nestálosť všetkých vecí. Z každého z nás sa v dôsledku toho stáva cestovateľ hľadajúci nejaké

²² CVIKLOVÁ, L. – HABERMAS, J. – KRÝSL, Š.: *Autonomie a solidarita: Rozhovory s Jürgenem Habermasem*. Praha: Nadace Open Society Fund, 1999.

²³ BAUMAN, Z.: *Komunita: hľadanie bezpečia vo svete bez istôt*. Bratislava: Spolok slovenských spisovateľov, 2006.

„inde“, „prieskumník“ starých svetov, ktoré stojí za to objavovať. Toto tvorí základ súčasnej dynamiky exilu a reintegrácie.

3/ Pod vplyvom súčasného nomádstva nastáva zmena orientácie v našom myslení a poznávaní sveta. Nový spôsob myslenia je otvorený inakosti, druhým a iným, vysvetľuje rôzne formy mysticizmu, ktoré v súčasnosti vznikajú. Kontakt s cudzím (cudzincom) spôsobuje nejednoznačnosť a polykulturalitu, ktorá obohacuje naše poznanie, otvára ho rozmanitým referenciám a vedie nás k tomu, aby sme takto dosiahli „plnosť“ (celosťnosť, jednotu a pod.), ktorú nám racionalizmus alebo pozitivizmus nedokážu poskytnúť. Do poznania zapájame racionálnu a iracionálnu zložku našej osobnosti, všetky ľudské schopnosti vrátane tých najduchovnejších a najnedotknuteľnejších. V tomto zmysle sa stáva súčasné nomádstvo symptómom doby. Nie je naviazané na identitu, hranice, je nezávislé na bydlisku alebo na našom domove.

4/ Uzavretosť modernej spoločnosti je známkou slabosti a tá sa prejavuje v spoločnosti prostredníctvom tých, ktorí sa búria voči „uzavretosti“: hippies, tuláci, básnici, turisti a i. Charakteristickým rysom moderny bolo nevyčnievať z radu, snaha všetko a každého kodifikovať. Postmoderna tematizuje cirkuláciu, pohyb, zmeny (tovaru, sexuality, vzťahov a pod.), je reakciou na stálosť a uzavretosť, zasahuje do všetkých oblastí nášho života (politika, ekonomika, oblasť kultúry a i.). Dochádza k pohybu, ktorý prichádza zdola ako reakcia na každodenný svet. V blúdení či nomádstve vidíme v mnohých ohľadoch exemplárnu sociálnu hodnotu. Prejavuje sa to v čínskom myslení, ktoré zdôrazňuje bezvýraznosť vecí; budhistickej citlivosti; zenovej tradícii; v kórejskej mníšskej tradícii; v gréckej metafyzickej tradícii (pojem *aletheia*) a i. Napriek tomu, že určité hodnoty sú zabudnuté, stále sú prítomné v antropologických štruktúrach imaginárnosti. Blúdenie sa tak stáva výrazom nového vzťahu k druhému a ku svetu. Tento vzťah je menej ofenzívny, je hravejší, nežnejší a podobne. Učíme sa opätovne pozorovať pomínelnosť sveta, vecí, bytostí a vzťahov. Pomínelnosť je tragický životný pocit, ktorý nás vedie k tomu, aby sme sa tešili zo všetkého, čo vidíme a prežívame, učíme sa držať aj jednoduchej prezentácie toho, čo je. Aj keď táto prezentácia nie je dostačujúca, môže sa stať prvým krokom na ceste k doceneniu sociálnych i individuálnych javov a situácií.

5/ Blúdenie sa prejavuje ako pud ženíci nás k druhému, neznámemu, inému. Vzrušuje nás všetko, čo je ambivalentné, všetko, čo podnecuje dobrodružstvo, vo všetkých oblastiach, do ktorých dokáže preniknúť. Spájame individuálne prežívanie sveta a života s kolektívnym prežívaním viery, emócií, skúseností. Za ústredný fenomén dnešnej spoločnosti považujeme retribalizáciu. Je spojená s našou existenciou a návratom ku komunitnému životu, životu v reálnej alebo (dnes aj k) virtuálnej komunite. Tento návrat je spojený s procesom postupného zániku individualizmu, čo sa môže zdať v rozpore s tým, čo tvrdia viacerí autori (U. Beck, A. Giddens, Z. Bauman, G. Lipovetsky), ktorí považujú za charakteristický znak súčasnej doby narastajúci individualizmus ku ktorému dochádza podľa U. Becka²⁴ v dôsledku uvoľnenia ľudí zo sociálnych útvarov a inštitúcií klasickej industriálnej spoločnosti. Je teda na zváženie, či je

²⁴ BECK, U.: *Riziková spoločnosť : Na cestě k jiné moderně*. Praha : Sociologické nakladatelství, 2004. 431 s. ISBN 80-86429-32-6.

individualizmus symptómom prekonanej moderny a vek, ktorý žijeme, vekom retribalizácie alebo nie.

6/ Nomádstvo v reálnom čase prepájame s digitálnym nomádstvom. Využívame možnosti „kyberpriestoru“, ktoré sú neohraničené a ktoré nás vedú ku kultúrnemu obohateniu, ktoré je vždy spojené s mobilitou a cirkuláciou. Postmoderná doba sa prezentuje ako synergia archaickosti s technologického rozvoja. Počítače a mobilné telefóny sa implementujú do nášho života ako novodobé „totemy“ a dynamika, s ktorou sa presadzuje internet, je príkladom opätovného „znovuzakúzenia“ sveta, ktoré nahrádza weberovské „odkúzenie“. Mikroinformatika, videoklipy, konzoly PlayStation, reklama, množstvo televíznych kanálov a časopisov, to všetko je presvedčivým potvrdením o vzrastajúcej pôsobnosti kolektívnych síl.

7/ Blúdenie sa dnes stáva aj terapiou, liečením duše prostredníctvom blúdenia. Vzniká túžba po „nemateriálnom“ a túžba venovať sa „cene bezcenných vecí“ aj každodenných, profánnych; túžba dať zmysel tým javom, ktoré „stratili“ svoj zmysel a význam a ktoré opätovne objavujeme; pomocou ktorých relaxujeme; získavame energiu; objavujeme svoje telo a pomocou ktorých realizujeme svoju „duchovnú konverziu“ a nachádzame seba samého.

8/ Nomádstvo sa prejavuje v rôznych formách migrácie. V súčasnosti sa nachádzame v tretej vlne migrácie, ktorá vyústila do veku etnických, náboženských a jazykových diaspór – osád. Diaspóry majú tendenciu byť neohraničené a veľmi rozptýlené. Rozprestierajú sa cez mnoho oddelených a suverénnych území a ignorujú teritoriálne požiadavky, ako napríklad miestne povinnosti a záväzné dohody o nadradenosti a prevahe. Následkom toho je tendencia „zakliesnenosti“ človeka (skupiny ľudí) v dvojitej väzbe národnosti a dvojitej lojalite. Súčasná migrácia sa pohybuje obidvoma smermi. Štáty sa dnes stávajú zároveň štátmi migrácie i emigrácie a to bez privilegovaných trás, ktoré sú určené koloniálnymi súvislosťami z minulosti. Tretia vlna sa zjavila starého syndrómu TZZ (syndróm tripartity – teritorialita suverenity, „zakorenená“ identita, postoj záhradníka). V tretej migračnej vlne bol syndróm TZZ nahradený syndrómom EKL (E – extrateritorialita, K – kotva nahradzujúca „korene“ ako primárny nástroj identifikácie a L – stratégia lovu). V rámci tohto nového syndrómu sa teritoriálne determinovaná identita zamieňa alebo dopĺňa o „právo zostať odlišný“. Nová migrácia spochybňuje väzbu medzi identitou a občianstvom a tiež medzi jednotlivcom a miestom, susedstvom (fyzickou blízkosťou) a tým, že človek niekam patrí. O súčasnosti hovoríme ako o veku diaspór – etických, náboženských a jazykových osád rozptýlených po celom svete.²⁵ Téma života v diaspóre alebo medzi diaspórami a následne aj problém učenia sa „životu s inakosťou“ je dnes nadmieru aktuálny.

Článok vznikol v rámci projektu Vega 1/0122/23 *Nomádstvo ako transcenzus každodennosti*.

²⁵ BAUMAN, Z.: *44 dopisů z tekutého moderního světa*. Praha : Sociologické nakladatelství (SLON), 2019. 239 s. (Sociologické aktuality ; sv. 45). ISBN 978-80-7419-276-0.

Literatúra a zdroje

- ALIEVA, D.: Namiesto predslovu. In: Maffesoli, M. *Rytmus života. Variácie o postmodernom imaginárne*. Bratislava: Sofa, 2006. s. 7-19. ISBN 80-89033-56-3, s. 8.
- BAUMAN, Z.: *Tekutá modernost*. Praha: Mladá fronta, 2002. 343 s. ISBN 80-204-0966-1.
- BAUMAN, Z.: *Komunita: hľadanie bezpečia vo svete bez istôt*. Bratislava: Spolok slovenských spisovateľov, 2006. 122 s. (Pohľady za horizont). ISBN 80-8061-225-0.
- BAUMAN, Z.: *44 dopisů z tekutého moderního světa*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2019. 239 s. (Sociologické aktuality ; sv. 45). ISBN 978-80-7419-276-0.
- BECK, U.: *Riziková spoločnosť: Na ceste k jinej moderně*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2004. 431 s. ISBN 80-86429-32-6.
- CVIKLOVÁ, L. – HABERMAS, J. – KRÝSL, Š.: *Autonomie a solidarita: Rozhovory s Jürgenem Habermasem*. Praha: Nadace Open Society Fund, 1999. 60 s. ISBN 80-238-4738-4.
- GIDDENS, A.: *Důsledky modernity*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1998. 195 s. ISBN 80-85850-62-1.
- HABERMAS, J.: *Strukturální přeměna veřejnosti: zkoumání jedné kategorie občanské společnosti*. Praha: Filosofia, 2022. 392 s. (Základní filosofické texty ; sv. 17). ISBN 978-80-7007-718-4.
- HABERMAS, J.: *Teorie demokracie dnes*. Praha: Filosofia, 2002. 95 s. (Morální a politická filosofie). ISBN 80-7007-156-7.
- JAKUBOVSKÁ, V.: Súčasný človek ako zberateľ zážitkov. In: *Reflexia tela a telesnosti v kontexte súčasného umenia a digitálnych médií*. Boskovice: František Šalé - Albert, 2018. s. 55-66. ISBN 978-80-7326-295-2.
- JUNG, C.G.: *Človek a duše*. Praha: Academia, 1995. 277 s. ISBN 80-200-0543-9.
- JUNG, C.G.: *Analytická psychologie: Její teorie a praxe*. Praha: Academia, 1993. 205 s. ISBN 80-200-0480-7.
- JUNG, C.G.: *Archetypy a kolektívne nevedomie: I. časť*. Košice: Knižná dielňa Timotej, 1998. 261 s. ISBN 80-88849-05-5.
- KELLER, J.: *Společnost věčného mládí*. Praha: Univerzita Karlova - Karolinum, 2021. 262 s. (Sociologické aktuality ; sv. 47). ISBN 978-80-246-5008-1.
- LIPOVETSKÝ, G.: *Éra prázdnoty: úvahy o súčasnom individualismu*. Praha: Prostor. 2008. 375 s. ISBN 978-80-7260-190-5.
- MAFFESOLI, M. *Rytmus života. Variácie o postmodernom imaginárne*. Bratislava: Sofa, 2006. 177 s. ISBN 80-89033-56-3.
- MAFFESOLI, M.: *O nomádstvích: Iniciační toulky*. Praha: Prostor, 2002. 265 s. ISBN 80-7260-069-9.
- VIŠŇOVSKÝ, E.: *Človek by mal žiť v záhrade: (eseje o kultúre, živote a filozofii)*. Bratislava: Kalligram, 2010. 238 s. ISBN 978-80-810-269-3.

Постмодернистское кочевничество - введение в проблему

Статья представляет собой введение в проблему постмодернистского кочевничества, которое как современный симптом времени проявляется в различных областях и сферах современного общества. В статье, являющейся введением в проблему, автор попытался инкорпорировать это явление в эпоху постмодерна и указал восемь направлений, в которых следует изучать постмодернистское кочевничество. Кроме того, автор выделил несколько аспектов, которые содержат в себе выделенный феномен: онтологический, гносеологический, антропологический, этический, культурологический и искусствоведческий, и указывает на них взаимную связь. Поскольку данная статья создавалась как выход в рамках проекта *Veга 1/0122/23 Кочевничество как трансцензус повседневности*, области, которые автор разделил в конце, будут впоследствии подробно рассмотрены как теоретически, так и на практике в ходе работы над проектом.

Doc. Mgr. Viera Jakubovská, PhD.

Katedra filozofie a politológie

FF UKF v Nitre

Hodžova 1

949 01 Nitra

vjakubovska@ukf.sk